

**Т. А. Медвідь, канд. екон. наук,
Національний банк України, м. Київ**

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ

16 лютого 2012 року ФАТФ оприлюднила переглянуті 40 Рекомендацій. При цьому, Рекомендація 1 ФАТФ сьогодні передбачає “оцінку ризиків та застосування підходу, заснованого на оцінці ризиків”. Згідно вказаної рекомендації країни повинні виявляти, оцінювати та розуміти ризики “відмивання” коштів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму для країни, та повинні застосовувати заходи, включаючи визначення органу чи механізму для координації дій щодо оцінки ризику та *виділяти ресурси з метою* забезпечення ефективного зниження ризиків.

Мета оцінки національної ризику легалізації кримінальних доходів / фінансування тероризму – виявити методи легалізації коштів та фінансування тероризму на рівні юрисдикції та визначити, як часто такі методи застосовується, наскільки вони ефективні у переміщенні незаконних активів, та чи наявні прогалини (недоліки) системі запобігання та протидії ВК / ФТ та процесах контролю.

На сьогодні значний ризик “відмивання” коштів, отриманих злочинним шляхом, сконцентровано в банківському секторі. Такий висновок має об’єктивні підстави, адже привабливість банківського сектору для “відмивання” коштів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму (далі – ЛК/ФТ) зумовлена низкою факторів, зокрема широким спектром фінансових послуг, швидкістю проведення фінансових операцій, дотримання банківської таємниці тощо.

Таким чином, при розробці методології оцінки банківського сектору при здійсненні національної оцінки ризиків ЛК /ФТ необхідно визначити основні аспекти, які підлягають оцінці, класифікувати їх та визначити можливі взаємозв’язки.

З огляду на ЛК/ФТ, на наш погляд, доцільно розглянути привабливість банківського сектору країни для:

- накопичення легалізованих капіталів (стабільна макроекономічна ситуація, жорстка банківська таємниця, стабільне правове поле тощо);
- транзиту нелегальних коштів (розгалуженість системи, можливість швидкого проведення транскордонних операцій, недосконалість платіжних систем, інформаційні прогалини, менш жорсткі вимоги через відставання у імплементації міжнародних норм);
- транзиту коштів для фінансування тероризму.

При цьому, необхідно розглянути як фактори відповідного ризику з боку пропозиції, так і з боку попиту.

Основними показниками, які можуть використовуватись для проведення відповідної оцінки уразливості банківського сектору можуть бути, зокрема такі:

- розмір сектору банківських послуг країни;
- структура сектору банківських послуг країни;
- структура власності банківських установ, зокрема частка іноземного капіталу та його географія;
- корпоративні заходи у банківських установах;
- природа платіжних систем та обсяг готівкових операцій;
- географічне розповсюдження операцій фінансових установ та місце знаходження клієнтів;
- типи товарів та послуг, які пропонуються сектором банківських послуг;
- типи клієнтів, яких обслуговує сектор фінансових послуг;
- інтегрованість до міжнародних фінансових ринків;
- конкурентоспроможність на міжнародних фінансових ринках;
- стабільність банківського сектору (в т.ч. синхронізація з міжнародними кризовими явищами);
- кількість банківських рахунків (відділень/банкоматів на душу населення);
- захист прав кредиторів;
- рівень захисту банківської таємниці;
- регулювання та нагляд;
- умови входу/виходу на ринок;
- рівень корупції в банківському секторі;
- надання офшорних банківських послуг;
- рівень імплементації міжнародних стандартів;
- наявність та інтенсивність процесу взаємовизнання реєстрації і ліцензування;
- вихід на міжнародні фінансові ринки – наскільки він простий;
- можливість домогосподарств диверсифікувати свій банківський портфель;
- можливість конвертації та транскордонних операцій;
- частка активів банківського сектору від загального обсягу активів учасників фінансової системи;
- фінансова грамотність населення та довіра до банківської системи.

Окремо має оцінюватись рівень імплементації Рекомендацій ФАТФ у національне законодавство, якість та інтенсивність заходів банківських установ щодо реалізації принципу “знай свого клієнта”, моніторингу фінансових операцій, протидії фінансуванню тероризму тощо. Особливої уваги потребує оцінка інформаційного забезпечення банків як суб’єктів первинного фінансового моніторингу та інтенсивність взаємодії з держаним та приватним секторами, розуміння керівництвом, персоналом та клієнтами необхідності заходів з протидії та боротьби з ЛК/ФТ.

Водночас, одним з важливих завдань на сьогодні є розробка системи показників, які описуватимуть привабливість банківського сектору країни з точки зору міжнародної банківської справи.

У широковідомій моделі Дж. Волкера на основі публічних статистичних даних щодо злочинності оцінюється сума коштів, що формується в кожній країні та у світі від здійснення злочинної діяльності. В подальшому за допомогою низки соціально-економічних показників оцінюється частка таких коштів, що буде легалізуватись, та до яких країн такі кошти будуть спрямовуватись для легалізації. Автор наводить таку рівність: Привабливість (країни) для відмивання коштів = [ВНП на душу населення] · [3 · Рівень захисту банківської таємниці + Ставлення уряду країни до проблеми + Членство у SWIFT – 3 · Наявність конфліктної ситуації – Рівень корупції + 15]. В подальшому застосовується така рівність: частка злочинних коштів, отриманих в країні, що надсилається до іншої країни = Привабливість для відмивання коштів / Відстань.

Водночас, питання щодо оберненої пропорційності відстані до частки коштів, що легалізуються в країні, на наш погляд, потребує подальших досліджень з огляду, зокрема на таке:

- розвиток сучасних технологій прискорює фінансові операції та дає можливість проводити їх дистанційовано без попередньої фізичної присутності споживача у фінансові установі;
- віддаленість юрисдикцій може виступити перевагою для злочинців, які прагнуть уникнути співпраці правоохоронних та наглядових органів.

Отже, питання адекватного оцінювання банківського сектору при здійсненні національної оцінки ризиків ЛК/ФТ є вкрай важливим з огляду на його роль для забезпечення якісного економічного розвитку.